

Dielo nedávno zosnulého J. Piageta nie je u nás neznáme. V češtine i v slovenčine vyšli viaceré jeho publikácie, venované problematike inteligencie dieťaťa, štrukturalizmus a pod. Na rozdiel od doterajších prác recenzovaná kniha¹ má vyslovene filozofický charakter s výraznými autobiografickými pasážami.

Životopisnými črtami sa vyznačuje najmä prvá kapitola, v ktorej Piaget opisuje svoje roky štúdií na vysokej škole, názory a postoje filozofov, s ktorými prichádzal do styku, ale i publikácie, ktoré formovali jeho myšlienkový svet.

V druhej kapitole podáva Piaget základné informácie o jednotlivých filozofických disciplínach i vlastnú koncepciu filozofického skúmania, značne determinovanú prostredím, v ktorom žil a duchovne sa formoval. Podľa Piageta totiž filozofia nepodáva poznanie vo vlastnom zmysle slova, ale len jakási koordináciu hodnôt, pričom sa dôkladnejšie nezamýšľa nad povahou tejto koordinácie. Piaget necháva bez povšimnutia koordináciu a systematizáciu poznatkov z rôznych oblastí, stretávanie poznatkov a skúseností z každodenného života, z vied, z kultúrnej a politickej sféry. Piaget zdôrazňuje reflexívny a špekulatívny charakter filozofie, no zabúda pritom, že má na mysli nie filozofiu vôbec, ale predovšetkým niekoľkých predstaviteľov fenomenológie a existencializmu.

Týmto otázkam venuje mnoho pozornosti aj autor úvodu doc. PhDr. M. Zigo. Okrem iného ukazuje na úzke chápanie vedy, vedeckosti a verifikácie u Piageta, čo má dôsledky pre výklad mnohých stránok tejto problematiky. Hoci sa Piaget dištancuje od pozitivizmu, jeho koncepcia filozofie je v mnohom blízka tomuto smeru z obdobia Viedenského kruhu. Je takmer všeobecne známe, že v tomto období pozitivisti upierali kognitívny význam každému výroku, ktorý sa nedal verifikovať a všetko, čo sa nedalo verifikovať, pokladali za „metafyziku“.

Pre českého a slovenského čitateľa bude vari najcennejšia tretia a štvrtá kapitola, kde Piaget polemizuje s niektorými súčasnými západnými autormi a filozofickými školami. Nájdeme tu dôkladný rozbor a kritiku niektorých náhľadov H. Bergsona a známych predstaviteľov fenomenológie a existencializmu — Husserla, Merleau-Pontyho a Sartra. Piaget uznáva závažnosť intencionality, no jednoznačne odmieta jej subjektivistický výklad a dôsledky, ktoré predstavitelia fenomenológie vyvodzovali vo vzťahu k vedeckému a filozofickému poznaniu, najmä ich snahu otvoriť priestor pre akési nadvedecké poznanie. Piaget správne ukazuje na to, že autori, ktorých kritizuje, vychádzajú predovšetkým z vlastnej introspekcie, ich úvahy sú silne poznačené osobným vkusom, emóciami, postojmi a neraz zachádzajú až do myšlienkového anarchizmu či iracionalizmu. O platnosti resp. pravdivosti takýchto úvah možno oprávnene pochybovať.

Piaget sa veľmi kriticky vyslovuje aj k ďalšiemu kľúčovému pojmu fenomenológie a existencializmu — k pojmu intuície. Proti intuícií zdôrazňuje význam činnosti a poznávacích operácií. Oprávnene ukazuje na to, že zrenie podstát (Wesensschau) má stránku gnozeologickú i ontologickú. Jedna zhrňuje

J. PIAGET, Múdrosť a ilúzie filozofie. Preložil M. Marcelli, úvod M. Zigo, Bratislava 1977, 265 strán

zhromadenú informáciu a skúsenosť v úzkom spojení s praktickou závažnosťou, druhá sa prejavuje do tej miery, do akej sa odhaľuje vnútorné zloženie a zákonitosti skúmaných predmetov.

Ludské poznanie sa zaiste prelína s procesmi chápania a porozumenia, s vystihovaním vzťahov a závislostí a nedá sa redukovat' len na zmyslové vnímanie. Nemožno tu prehliadať ani úlohu učenia a cvičenia. Rozhodne však treba odmietnuť snahy zavádzať ako osobitný druh poznania vcítenie sa do veci.

Výskumu inteligencie a vývinu poznania u detí venoval Piaget mnoho prác. Opieral sa v nich nielen o štúdium odbornej literatúry, ale aj o experimenty, ktoré robil sám alebo so svojimi spolupracovníkmi. Preto môžeme do veľkej miery súhlasiť s ním v jeho kritike subjektivistických výkladov o intuícii a zrení podstať i v tom, že tieto náhľady pokladá za ilúzie. To samozrejme neznamená, že budeme jeho výklad adaptácie, ekvibrácie a štruktúry poznávacích a myšlienkových procesov prijímať bez výhrad.

V poslednej kapitole sa Piaget z iného zorného uhla znova vracia k problematike, ktorou sa zaoberal v predchádzajúcich častiach svojej knihy. A tak ako v predchádzajúcich častiach, aj tu sa prejavujú východiská, hranice a protirečenia jeho koncepcie. Piaget zdôrazňuje úlohu faktorov a verifikácie a súčasne sa vyhlasuje za antiempirika. No ak podľa neho nemôžeme oddeliť fakty od hypotéz a interpretácií, ostáva nejasné, prečo kladie taký dôraz na verifikáciu, ktorá v rámci jeho koncepcie nemá zmysel len za určitých predpokladov a na pozadí neoverených hypotéz. Ak verifikácia závisí od interpretácie, ťažko pochopiť, ako môže veda prichádzať na fakty, ktoré protirečia jej hypotézam a teoretickým koncepciám, a ktoré nútia dávať sa na nové cesty výskumu.

Za nie celkom uspokojivý musíme pokladať aj jeho výklad intuície a intuitivizmu. Veď medzi zamľčanými predpokladmi, hypotézami a intuíciami nie je až taká ostrá hranica. Okrem toho z histórie matematiky vieme, že o objasnenie jej základov sa pokúšal formalizmus, logicizmus a súčasne aj intuitivizmus. Všetky smery vychádzali z vtedajšieho stavu matematických poznatkov. Rozchádzali sa však v svetonázorových východiskách a gnozeologickom hodnotení týchto poznatkov. Stojí za zmienku, že Piaget, ktorý publikoval mnoho prác o vývine matematického myslenia u detí, nevyvodil z toho patričné dôsledky pre svoju koncepciu poznania.

Knihá *Múdrosť a ilúzie filozofie* nie je písaná chladným odborným štýlom, ale naopak, čitateľ cíti zanietenosť a polemický zápal autora, ktorý sa v záujme vlastnej práce a vlastného tvorivého myslenia vporiadava s niektorými vplyvnými filozofickými prúdmi kapitalistického západu.

V súčasnom období môže Piagetova polemika proti niektorým vplyvným predstaviteľom fenomenológie a existencializmu prispieť k hlbšej a fundovanejšej kritike týchto smerov a zároveň k lepšiemu poznaniu filozofických názorov jedného z hlavných predstaviteľov a tvorcov genetickej gnozeológie. Teraz, keď je Sartrovo i Piagetove dielo už uzavreté, môže čitateľ s osobitným záujmom sledovať, v čom sa s ním Piaget rozchádzal a proti čomu zamieroval svoje výhrady.

V texte sa len ojedinele vyskytujú drobné tlačové a terminologické chyby (napr. namiesto a fortiori má asi byť a fortiori a namiesto fenomenizmu fenomenalizmu).

Július Švihran